

Swyddfa'r Cwnsleriaid Deddfwriaethol
Llywodraeth Cymru
Parc Cathays
Caerdydd
CF10 3NQ

11/09/2017

Annwyl Mick Antoni AC a'r Cwnsleriaid Deddfwriaethol,

Dogfen Ymgynghori Dehongli deddfwriaeth Cymru: Ystyried Deddf ddehongli i Gymru

Diolch yn fawr ichi am y cyfle i ymateb i'r ymgynghoriad hwn. Bydd gan yr argymhellion a fydd yn deillio o'r ymgynghoriad oblygiadau arwyddocaol ar gyfer dulliau drafftio a dehongli deddfau Cymru ynghyd â photensial i gryfhau sefyllfa'r Gymraeg ymhellach ym maes y gyfraith. Cyflwynir sylwadau penodol mewn ymateb i rai o gwestiynau'r ymgynghoriad yn adran 2 isod ond nod cyffredinol y Comisiynydd wrth ymateb yw pwysleisio:

- Cefnogaeth a chymeradwyaeth lawn i'r uchelgais a nodir yn rhagair y Cwnsler Cyffredinol i roi trefn ar gyfreithiau a etifeddwyd ac i sefydlu dull newydd o ddeddfu yng Nghymru a fydd yn sicrhau deddfau wedi'u drafftio'n dda ac yn eglur (yn y ddwy iaith) ac yn rhoi'r dinesydd yn gyntaf.
- Yr angen i Lywodraeth Cymru weithredu ar fyrder i unioni'r sefyllfa anfodddhaol bresennol lle mae deddfwriaeth Cynulliad Cenedlaethol Cymru yn ddarostyngedig i Ddeddf Dehongli 1978 nad yw'n cydnabod ein harfer o ddeddfu yn y ddwy iaith nac yn ateb gofynion gwlad ddwyieithog lle mae gan y Gymraeg statws swyddogol.

1. Cefndir

Prif nod y Comisiynydd yw hybu a hwyluso defnyddio'r Gymraeg. Gwneir hyn drwy ddwyn sylw at y ffaith bod statws swyddogol i'r Gymraeg yng Nghymru a thrwy osod safonau ar sefydliadau. Bydd hyn, yn ei dro, yn arwain at sefydlu hawliau i siaradwyr Cymraeg.

Comisiynydd y Gymraeg
Siambrau'r Farchnad
5-7 Heol Eglwys Fair
Caerdydd CF10 1AT

0845 6033 221
post@comisiynyddygymraeg.org
Croesewir gohebiaeth yn y Gymraeg a'r Saesneg

comisiynyddygymraeg.org

Welsh Language Commissioner
Market Chambers
5-7 St Mary Street
Cardiff CF10 1AT

0845 6033 221
post@welshlanguagecommissioner.org
Correspondence welcomed in Welsh and English

welshlanguagecommissioner.org

Mae dwy egwyddor yn sail i waith y Comisiynydd:

- Ni ddylid trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg yng Nghymru;
- Dylai personau yng Nghymru allu byw eu bywydau drwy gyfrwng y Gymraeg os ydynt yn dymuno gwneud hynny.

2. Cwestiynau'r ymgynghoriad

Cwestiwn 1: A ddylem fewnosod atgynhyrchiad o Atodlen 1 i Ddeddf Dehongli 1978 yn Gymraeg yn y ddeddf honno neu a ddylem geisio cymhwyso Deddf ddehongli i Gymru i gymaint o ddeddfwriaeth Gymraeg â phosibl?

- i. Er mor ddeniadol ar un llaw fyddai cynnwys y Gymraeg mewn darn allweddol o ddeddfwriaeth Senedd y DU, nid wyf yn argyhoeddedig mai dyma'r datrysiad gorau o safbwynt y Gymraeg nac er mwyn gwneud cyfiawnder â'r corff sylweddol o ddeddfwriaeth Gymreig sydd gennym yn y Gymru ddatganoledig sydd ohoni. Byddai fewnosod atgynhyrchiad Cymraeg o Atodlen 1 yn mynd ran o'r ffordd at ateb diffygion y sefyllfa bresennol ond ni fyddai'n sicrhau bod gweddill y ddeddf honno – y rheolau craidd yn benodol – ar gael yn Gymraeg. Ar y llaw arall, byddai Deddf ddehongli i Gymru wedi ei phasio gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru ar gael yn y ddwy iaith ac felly'n sicrhau mewn egwyddor nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg. Credaf felly mai datblygu Deddf ddehongli benodol i Gymru yw'r datrysiad tymor hir gorau er lles y Gymraeg ac er mwyn mynd i'r afael â'r corff cynyddol o gyfreithiau neilltuol sy'n berthnasol i Gymru yn unig.
- ii. Ymhellach, fel y nodwch yn y ddogfen ymgynghori, mae gan awdurdodaeth Cymru a Lloegr hanes hir o ddefnyddio Deddfau dehongli ac mae dwy Ddeddf ddehongli arall yn weithredol yng ngwledydd datganoledig y Deyrnas Unedig eisoes. Byddai llunio Deddf ddehongli i Gymru felly yn arwydd o aeddfedrwydd y ddeddfwrfa ddatganoledig ac yn gam rhesymol tuag at yr uchelgais anorfod o ddatblygu awdurdodaeth gyfreithiol neilltuol i Gymru maes o law.
- iii. Dylid pwysleisio, fodd bynnag, nad yw cwestiwn 1 uchod yn mynd i'r afael a'r datganiad a bwysleisir ar t. 21 y ddogfen ymgynghori '**nad yw'r opsiynau hyn yn annibynnol ar ei gilydd**'. Cytunaf â'r datganiad hwn a'r cynnig y dylai unrhyw ddeddfu mewn perthynas â dehongli'r gyfraith sy'n gymwys yng Nghymru fynd i'r afael â diffyg fersiwn Gymraeg o Atodlen 1 gyfan i Ddeddf 1978. Carwn eich gweld yn archwilio'r trydydd opsiwn hwn yn llawn gan y byddai mantais o safbwynt statws y Gymraeg o gynnwys y Gymraeg ar wyneb un o ddeddfau craidd Llywodraeth y DU. Byddai'n fanteisiol hefyd sicrhau cyfieithiadau a diffiniadau safonol ar gyfer y cysyniadau hynny nad ydynt o reidrwydd yn berthnasol i ddeddfwriaeth Cymru ond sydd yn berthnasol i'r sawl sydd angen trafod neu gyfeirio at gyfraith Lloegr drwy gyfrwng y Gymraeg (e.e. bwrdeistref Llundain).

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

Cwestiwn 2: A ydych yn cytuno â manteision posibl Deddf ddehongli i Gymru a nodir yn y papur ymgynghori hwn?

- i. Prif nod y Comisiynydd yw hybu a hwyluso defnyddio'r Gymraeg ac felly'r *brif* fantais i'r Comisiynydd o lunio Deddf ddehongli i Gymru fyddai'r ffaith fod y ddeddf honno ar gael yn y Gymraeg a bod hynny'n hwyluso trin a thrafod y gyfraith drwy gyfrwng y Gymraeg. Cytunaf, fodd bynnag, â'r manteision eraill a nodir yn y ddogfen ymgynghori a chredaf y dylid manteisio ar y cyfle hwn i arloesi a llunio deddf hygyrch a modern a fydd yn ymdrin ag ystod ehangach o feysydd na Deddf 1978 ac a fydd yn gwasanaethu'n well anghenion Cymru a'r Gymraeg.

Cwestiwn 5: Beth yw'ch safbwyntiau am y newidiadau posibl i'r 'rheolau craidd', a nodir ym Mhennod 7?

- i. Dymunaf bwysleisio, fel y mae canllawiau drafftio presennol Swyddfa'r Cwnsleriaid Deddfwriaethol yn eu hamlygu eisoes wrth gwrs, nad yw patrymau mynegiant y Gymraeg a'r Saesneg yr un fath. Cytunaf felly â'r datganiad a wneir at t. 31 y byddai yna faterion penodol mewn perthynas â'r defnydd o genedl ramadegol y Gymraeg y byddai angen eu hystyried. Tybiaf y byddai angen rhoi sylw i faterion gramadegol a chystrawennol eraill yn ogystal, megis ffurfiau unigol/lluosog.

Cwestiwn 6: Beth yw eich barn am y darpariaethau newydd posibl y gellid eu cynnwys mewn Deddf ddehongli i Gymru, a nodir ym Mhennod 8?

- i. Cytunaf â'r angen i sefydlu'r pŵer i gywiro gwallau amlwg mewn deddfwriaeth. Gellid dadlau bod y pŵer hwn yn fwy angenrheidiol fyth mewn cyd-destun dwyieithog hyd yn oed er mwyn osgoi amryfuseddau ac anghysondebau rhwng y fersiynau a all beri dryswch i'r sawl sy'n gorfod eu dehongli.
- ii. Nid wyf yn eglur ynghylch eich bwriad yn yr adran 'Diffiniadau' ar t. 35. Ai ymgais i enghreifftio'r math o derminoleg a ddiffinnir yn unig sydd yma? O brofiad o weithredu Mesur y Gymraeg a'i rheoliadau cysylltiedig, mae'r angen am ddehongliad ar gyfer rhai termau sylfaenol wedi profi i fod yn allweddol er mwyn sicrhau eglurder, sicrwydd a chysondeb. Mae'r rheini yn cynnwys, ymysg eraill, y termau "y cyhoedd" ac "aelod o'r cyhoedd", "cyflogai", "cyfarfod", "dogfen", "ffurflen", "arwydd", "llesiant", "argyfwng" a "gwahoddiad i dendro".
- iii. Rwy'n cytuno'n gryf hefyd â'r angen i sicrhau darpariaeth ar gyfer materion sy'n ymwneud â chyfathrebu electronig fel y nodir ar t. 35. Credaf bod angen i unrhyw Ddeddf ddehongli i Gymru adlewyrchu datblygiadau mewn technoleg a'r modd y mae personau bellach yn gohebu yn ymarferol.

Cwestiwn 8: Beth yw eich barn am y materion eraill y gellid ymdrin â hwy mewn Deddf ddehongli i Gymru, fel y'u nodir ym Mhennod 9?

- i. Cytunaf yn llwyr y byddai darpariaeth ar gyfer ymdrin â materion sy'n codi mewn perthynas â'r Gymraeg o gymorth a chredaf y dylid gwneud darpariaeth a fydd yn

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

- ystyried rheolau gramadegol y Gymraeg a'i theithi er mwyn sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg.
- ii. Cytunaf y gallai'r Ddeddf ddehongli ddarparu cyfle euraidd i ailystyried adran 156(2) Deddf Llywodraeth Cymru (2006) er mwyn sicrhau darpariaeth mwy cydnaws ag arferion drafftio dwyieithog a sicrhau nad oes perygl ei dehongli i olygu bod y Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg.
  - iii. Ystyriaf y gallai fod manteision i'r Gymraeg o ddarparu setiau safonol o ddarpariaethau er mwyn ymdrin â materion rheolaidd megis hysbysiadau cosb benodedig. Byddai sefydlu diffiniad a geiriad safonol ar gyfer y ddwy iaith yn y fan hon yn golygu na fyddai angen dyblygu ymdrechion mewn mannau eraill gan leihau costau cyfieithu a phrawfddarllen er enghraifft.

Cwestiwn 9: Hoffem wybod eich barn am yr effaith y byddai datblygu Deddf ddehongli i Gymru yn ei chael ar y Gymraeg, yn enwedig mewn perthynas â:

- i) helpu pobl i ddefnyddio'r Gymraeg, a
- ii) trin y Gymraeg yr un mor ffafriol â'r Saesneg.

Pa effeithiau fyddai yn eich barn chi? Sut y gellid cynyddu effeithiau cadarnhaol a lleddfu effeithiau negyddol?

- i. Rhoddir sylw priodol i fanteision ac effeithiau diwygio posibl o safbwynt y Gymraeg gydol y papur ymgynghori ac mae'n amlwg wedi'i wreiddio ym mhrofiad y Cwnsleriaid Deddfwriaethol a'r leithyddion Deddfwriaethol o ddrafftio a dehongli deddfwriaeth ddwyieithog. Dylid canmol hefyd yr ymdrech sydd yma i gyfeirio at arferion da mewn awdurdodaethau eraill sydd â deddfwriaeth ddwyieithog. Rwyf eisoes wedi datgan fy marn yn fy ymateb i gwestiwn 1 ynghylch y modd y byddai datblygu Deddf ddehongli i Gymru yn sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg. Gellid ychwanegu at hyn y ffaith y byddai llunio Deddf o'r fath yn ddatganiad eglur gan Lywodraeth Cymru am statws y Gymraeg fel iaith cyfraith ac yn fodd o atgyfnerthu'r defnydd ohoni ym maes y gyfraith.

3. Sylwadau cloi

Fel sefydliad sy'n cadw gorolwg ar y gyfraith mewn perthynas â'r Gymraeg, ac fel sefydliad hefyd sydd yn gorfod troi at Ddeddf 1978 wrth weithredu Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, mae gennyf brofiad uniongyrchol o ddiffygion y sefyllfa bresennol lle mae gofyn i bobl groesgyfeirio â thestun Saesneg darn o ddeddfwriaeth a diffiniadau Saesneg 1978 cyn gallu deall ystyr geiriau neu ymadroddion Cymraeg yn llawn. Sefyllfa sydd – fel y nodwch ar t. 20 y ddogfen ymgynghori – yn mynd yn groes i ysbryd adran 156(1) Deddf Llywodraeth Cymru 2006. Cefnogaf felly fwriadau'r Llywodraeth i unioni'r sefyllfa hon a galwaf arni i weithredu'n gyflym – ac yn uchelgeisiol – o blaid y Gymraeg.

Fel y gwelwch, rwyf wedi cynnig ymatebion i rai ond nid y cyfan o'r cwestiynau a ofynnwyd gennyh – hyderaf y cewch ymatebion llawnach gan eraill sy'n fwy hyddysg yn y gyfraith ac a fydd yn fwy cymwys i'ch cynghori ynghylch gofynion a goblygiadau technegol eich cynigion. Er gwybodaeth ichi, mae Dr Richard Crowe, Prif leithydd Deddfwriaethol Llywodraeth Cymru hefyd wedi cysylltu â mi yn ceisio barn yn benodol am dermau a

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

diffiniadau Atodlen i Ddeddf Dehongli 1978. Mae'r gwaith hwn o ddiddordeb penodol i mi a'm swyddogion Isadeiledd ac Ymchwil a byddaf yn sicrhau bod Dr Eleri James yn paratoi ymateb llawn i'w gwestiynau maes o law. Buaswn yn falch hefyd pe baech yn parhau i'n cynnwys yn rhan o drafodaethau yn ymwneud â materion isadeiledd wrth i'r gwaith hwn fynd rhagddo.

Dymunaf y gorau ichi â'r gwaith o ddehongli'r ymatebion i'r ymgynghoriad ac wrth bennu camau nesaf y prosiect pwysig hwn. Dymunaf bob llwyddiant hefyd ichi â'r rhaglen hirdymor o gydgrynhoi a chodeiddo ein cyfraith ni yng Nghymru a sicrhau bod y cyfreithiau hyn yn cael eu drafftio'n dda ac yn eglur yn y ddwy iaith.

Yr eiddoch yn gywir,

Meri Huws
Comisiynydd y Gymraeg